IETEIKUMI

KOMISIJAS IETEIKUMS (ES) 2023/681

(2022. gada 8. decembris)

par to aizdomās turēto un apsūdzēto procesuālajām tiesībām, kuriem piemēro pirmstiesas apcietinājumu, un par ieslodzījuma materiālajiem apstākļiem

EIROPAS KOMISIJA,

ņemot vērā Līgumu par Eiropas Savienības darbību un jo īpaši tā 292. pantu,

tā kā:

(1) Saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienību 2. pantu Eiropas Savienība ir dibināta, pamatojoties uz vērtībām, kas respektē cilvēka cieņu, brīvību, demokrātiju, vienlīdzību, tiesiskumu un cilvēktiesības, tostarp minoritāšu tiesības. Eiropas Savienības Pamattiesību hartas ("Harta") 1., 4. un 6. pants nosaka, ka cilvēka cieņa ir neaizskarama un ir jārespektē un jāaizsargā, ka nevienu nedrīkst pakļaut spīdzināšanai, necilvēcīgai vai pazemojošai attieksmei vai sodiem un ka ikvienam ir tiesības uz brīvību un drošību. Hartas 7. un 24. pantā ir nostiprinātas tiesības uz ģimenes dzīvi un bērna tiesības. Hartas 21. pants nosaka, ka nevienu nedrīkst diskriminēt. Hartas 47. un 48. pantā ir atzītas tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu, kā arī nevainīguma prezumpciju un tiesības uz aizstāvību. Hartas 52. pants nosaka, ka visiem tajā atzīto pamattiesību izmantošanas ierobežojumiem ir jābūt noteiktiem tiesību aktos, un tajos jārespektē šo tiesību un brīvību būtība, kā arī nepieciešamības un proporcionalitātes principi.

(2) Dalībvalstīm jau ir juridiski saistoši esošie Eiropas Padomes instrumenti par cilvēktiesībām un aizliegumu pakļaut spīdzināšanai un necilvēcīgai vai pazemojošai attieksmei, it īpaši Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija (ECTK), šīs konvencijas protokoli, Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra un 1987. gada Eiropas Konvencija par spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanu. Turklāt visas dalībvalstis ir līgumslēdzējas puses Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijai pret spīdzināšanu un citu nežēlīgu, necilvēcīgu vai pazemojošu rīcību vai sodīšanu (*UNCAT*).

(3) Jāņem vērā arī vairāki juridiski nesaistoši instrumenti, kas konkrētāk attiecas uz to personu tiesībām, kurām ir atņemta brīvība, it īpaši šādi: Apvienoto Nāciju Organizācijas līmenī Apvienoto Nāciju Organizācijas Standartnoteikumi par izturēšanos pret ieslodzītajiem (Nelsona Mandelas noteikumi); Apvienoto Nāciju Organizācijas Standartnoteikumi par pasākumiem, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu (Tokijas noteikumi); kā arī Eiropas Padomes līmenī Ieteikums Rec(2006)2-Rev par Eiropas cietumu noteikumiem; Ieteikums Rec(2006)13 par apcietinājuma piemērošanu, apstākļiem, kādos tā notiek, un par ieslodzīto aizsardzības pasākumiem pret vardarbību; Ieteikums CM/Rec(2017)3 par Eiropas noteikumiem attiecībā uz Kopienas sankcijām un pasākumiem; Ieteikums CM/Rec(2014)4 par elektronisko uzraudzību; Ieteikums CM/Rec(2010)1 par Eiropas Padomes probācijas noteikumiem; Baltā grāmata par cietumu pārpildītību.

(4) Turklāt pastāv citi instrumenti, kas attiecas uz konkrētām personu grupām, kurām atņemta brīvība, it īpaši šādi: Apvienoto Nāciju Organizācijas līmenī Apvienoto Nāciju Organizācijas Noteikumi par nepilngadīgo aizsardzību brīvības atņemšanas gadījumā un Apvienoto Nāciju Organizācijas Noteikumi par izturēšanos pret ieslodzītām sievietēm un par sievietēm likumpārkāpējām paredzētiem ar brīvības atņemšanu nesaistītiem pasākumiem (Bangkokas noteikumi); Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par bērna tiesībām (*UNCRC*); kā arī Eiropas Padomes līmenī Ieteikums CM/Rec(2008)11 par Eiropas noteikumiem attiecībā uz nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, kuriem piemēro sankcijas vai pasākumus; Ieteikums CM/Rec(2018)5 par bērniem, kuru vecāki ir ieslodzīti; Ieteikums CM/Rec (2012)12 par ārvalstu ieslodzītajiem; kā arī starptautiskā nevalstiskā līmenī Starptautiskās Juristu komisijas un Starptautiskā Cilvēktiesību dienesta izstrādātie principi par starptautisko cilvēktiesību piemērošanu attiecībā uz seksuālo orientāciju un dzimumidentitāti (Jogjakartas principi).

(5) Eiropas Savienības Tiesa spriedumā lietā *Aranyosi/Căldăraru* un turpmākajos spriedumos ([1]) ir atzinusi ieslodzījuma apstākļu nozīmi savstarpējas atzīšanas kontekstā un attiecībā uz Padomes Pamatlēmuma 2002/584/TI ([2]) par Eiropas apcietināšanas orderi darbību. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir pieņēmusi spriedumu arī par sliktu ieslodzījuma apstākļu ietekmi uz Eiropas apcietināšanas ordera darbību ([3]).

(6) Padomes 2018. gada decembra secinājumos par savstarpējas atzīšanas veicināšanu, vairojot savstarpēju uzticēšanos, dalībvalstis tika mudinātas izmantot apcietinājumam alternatīvus pasākumus, lai samazinātu ieslodzījuma vietās ievietoto personu skaitu, tādējādi sekmējot sociālās rehabilitācijas mērķa sasniegšanu un arī pievēršoties apstāklim, ka savstarpēju uzticēšanos bieži kavē slikti ieslodzījuma apstākļi un pārpildītās ieslodzījuma vietas ([4]).

(7) Padomes 2019. gada decembra secinājumos par apcietinājumam alternatīviem pasākumiem ir minēts, ka dalībvalstis apņēmušās veikt vairākus pasākumus apcietināšanas jomā valsts līmenī, piemēram, pieņemt apcietinājumam alternatīvus pasākumus ([5]).

(8) Padomes 2019. gada jūnija secinājumos par radikalizācijas cietumos novēršanu un apkarošanu un rīcību attiecībā uz terorisma un vardarbīga ekstrēmisma nodarījumu izdarītājiem pēc to izlaišanas no cietuma ir minēts, ka dalībvalstis apņēmušās steidzami veikt efektīvus pasākumus šajā jomā ([6]).

(9) Vairākus gadus Eiropas Parlaments ir mudinājis Komisiju rīkoties, lai risinātu jautājumu par materiālajiem apstākļiem cietumos un nodrošinātu, ka pirmstiesas apcietinājums arī turpmāk ir izņēmuma pasākums, kas jāizmanto, ievērojot nevainīguma prezumpciju. Šis lūgums tika izteikts atkārtoti Eiropas Parlamenta ziņojumā par Eiropas apcietināšanas orderi ([7]).

(10) Pēc Komisijas lūguma Pamattiesību aģentūra izstrādāja Komisijas finansētu datubāzi par ieslodzījuma apstākļiem, kuru ieviesa 2019. gada decembrī un kura ir publiski pieejama visiem ([8]). Aģentūras datubāzē par apcietināšanu kriminālprocesā ir apkopota informācija par ieslodzījuma apstākļiem visās dalībvalstīs. Pamatojoties uz valstu, Savienības un starptautiskajiem standartiem, judikatūru un uzraudzības ziņojumiem, tajā ir sniegta informācija par izraudzītiem ieslodzījuma apstākļu galvenajiem aspektiem, t. sk. kameru izmēriem, sanitārajiem apstākļiem, veselības aprūpes pieejamību un aizsardzību pret vardarbību.

(11) Pieejamie statistikas dati par Eiropas apcietināšanas orderi liecina, ka kopš 2016. gada gandrīz 300 gadījumos dalībvalstis ir atteikušās veikt izpildi vai to aizkavējušas, jo pastāvējis reāls pamattiesību pārkāpuma risks, tostarp nepieņemami apcietinājuma materiālie apstākļi ([9]).

(12) Valstu tiesu iestādes ir lūgušas konkrētākus norādījumus par to, kā rīkoties šādos gadījumos. Speciālistu konstatētās problēmas ir saistītas ar apcietināšanas standartu saskaņošanas, izplatīšanas un skaidrības trūkumu visā Savienībā, kas kavē tiesu iestāžu sadarbību krimināllietās ([10]).

([1]) Tiesas 2016. gada 5. aprīļa spriedums lietā *Aranyosi/Căldăraru*, C-404/15 un C-659/15 PPU, ECLI:EU:C:2016:198. Tiesas 2018. gada 25. jūlija spriedums lietā *Generalstaatsanwaltschaft*, C-220/18 PPU, ECLI:EU:C:2018:589, un Tiesas 2019. gada 15. oktobra spriedums lietā *Dimitru-Tudor Dorobantu*, C-128/18, ECLI:EU:C:2019:857.

([2]) Padomes pamatlēmums 2002/584/TI (2002. gada 13. jūnijs) par Eiropas apcietināšanas orderi un par nodošanas procedūrām starp dalībvalstīm (OV L 190, 18.7.2002., 1. lpp.).

([3]) *Bivolaru and Moldovan/France*, 2021. gada 25. marta spriedums, 40324/16 un 12623/17.

([4]) https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14540-2018-INIT/lv/pdf

([5]) https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14075-2019-INIT/lv/pdf

([6]) https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9727-2019-INIT/lv/pdf

([7]) (2019/2207(INI)), pieņemts 2021. gada 20. janvārī.

([8]) Apmeklējiet tīmekļa vietni https://fra.europa.eu/en/databases/criminal-detention.

([9]) Attiecināmais laikposms: 2016.–2019. gads. Sīkāku informāciju sk. tīmekļa vietnē https://ec.europa.eu/info/publications/replies-questionnaire-quantitative-information-practical-operation-european-arrest-warrant_en.

([10]) Savstarpējo izvērtējumu un secinājumu 9. kārta Augsta līmeņa konferencē par Eiropas apcietināšanas orderi, ko 2020. gada septembrī organizēja Vācijas prezidentūra Eiropas Savienības Padomē.

(13) Puse no dalībvalstīm, kas iesniedza Komisijai statistikas datus par apcietināto skaitu valstī, norādīja, ka to ieslodzījuma vietās valda tāda problēma kā pārpildītība, jo noslogojums pārsniedz 100 procentus. Ieslodzījuma vietu pārpildītību veicina arī pirmstiesas apcietinājuma pārmērīga vai nevajadzīga izmantošana un ilgums, kas nopietni apdraud apcietinājuma apstākļu uzlabošanos.

(14) Dalībvalstīs pastāv būtiskas atšķirības attiecībā uz svarīgiem pirmstiesas apcietinājuma aspektiem, piemēram, pirmstiesas apcietinājuma izmantošanu kā galējo līdzekli un lēmumu par pirmstiesas apcietinājumu pārskatīšanu ([11]). Arī maksimālais pirmstiesas apcietinājuma termiņš dažādās dalībvalstīs ir atšķirīgs, sākot no nepilna gada līdz vairāk nekā pieciem gadiem ([12]). 2020. gadā vidējais pirmstiesas apcietinājuma ilgums dažādās dalībvalstīs svārstījās no 2 mēnešiem līdz 13 mēnešiem ([13]). Dažādās dalībvalstīs ievērojami atšķiras arī pirmstiesas apcietināto proporcionālais skaits no kopējā ieslodzīto skaita, proti, no nepilniem 10 % līdz vairāk nekā 40 % ([14]). Šādas milzīgas atšķirības kopējā ES brīvības, drošības un tiesiskuma telpā šķiet nepamatotas.

(15) Eiropas Padomes Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai jaunākajos ziņojumos uzmanība pievērsta dažām nopietnām problēmām vairākās dalībvalstīs, piemēram, slikta izturēšanās, ieslodzījuma vietu nepiemērotība, kā arī jēgpilnas nodarbes un atbilstošas veselības aprūpes neesamība.

(16) Turklāt Eiropas Cilvēktiesību tiesa joprojām konstatē, ka saistībā ar apcietināšanu dalībvalstis pārkāpj ECTK 3. vai 5. pantu.

(17) Ņemot vērā lielo skaitu ieteikumu, ko izstrādājušas starptautiskās organizācijas tādā jomā kā apcietināšana kriminālprocesā, tie var nebūt viegli pieejami atsevišķiem dalībvalstu tiesnešiem un prokuroriem, kuriem pirms lēmumu pieņemšanas ir jānovērtē ieslodzījuma apstākļi vai nu saistībā ar Eiropas apcietināšanas orderi, vai arī valsts līmenī.

(18) Savienībā un it īpaši brīvības, drošības un tiesiskuma telpā ir nepieciešami īpaši Savienības minimālie standarti, kas vienādi piemērojami visu dalībvalstu apcietināšanas sistēmām, lai stiprinātu savstarpēju uzticēšanos starp dalībvalstīm un veicinātu spriedumu un tiesu nolēmumu savstarpēju atzīšanu.

([11]) Skatīt Tiesiskuma un patērētaju ģenerāldirektorāts: *Rights of suspects and accused persons who are in pre-trial detention (exploratory study) (Aizdomās turēto un apsūdzēto personu tiesības, kas atrodas pirmstiesas apcietinājumā (izzinošs pētījums)): galīgais ziņojums*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2022. gads https://data.europa.eu/doi/10.2838/293366; Tieslietu un patērētāju ģenerāldirektorāts: *Rights of suspects and accused persons who are in pre-trial detention (exploratory study).* 2. pielikums, *Valstu faktu lapas*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2022. gads, https://data.europa.eu/doi/10.2838/184080.

([12]) Nepilns gads Austrijā, Vācijā, Dānijā, Igaunijā, Latvijā, Zviedrijā un Slovākijā; no 1 līdz 2 gadiem Bulgārijā, Grieķijā, Lietuvā, Maltā, Polijā un Portugālē; no 2 līdz 5 gadiem Čehijā, Francijā, Spānijā, Horvātijā un Ungārijā; vairāk nekā 5 gadi Itālijā un Rumānijā; nav laika ierobežojuma Beļģijā, Kiprā, Somijā, Īrijā, Luksemburgā, Nīderlandē.

([13]) 2020. gadā no nedaudz mazāk par divarpus mēnešiem Maltā līdz gandrīz 13 mēnešiem Slovēnijā. Vidējais rādītājs katrā dalībvalstī: Austrija – 2,9 mēneši; Bulgārija – 6,5 mēneši; Čehija – 5,1 mēnesis; Igaunija – 4,7 mēneši; Somija – 3,7 mēneši; Grieķija – 11,5 mēneši; Ungārija – 12,3 mēneši; Īrija – 2,5 mēneši; Itālija – 6,5 mēneši; Lietuva – 2,8 mēneši; Luksemburga – 5,2 mēneši; Malta – 2,4 mēneši; Nīderlande – 3,7 mēneši; Portugāle – 11 mēneši; Rumānija – 5,3 mēneši; Slovākija – 3,9 mēneši; Slovēnija – 12,9 mēneši; Spānija – 5,9 mēneši; 2020. gada dati nebija pieejami par Beļģiju, Dāniju, Franciju, Latviju, Poliju, Vāciju, Horvātiju, Kipru un Zviedriju.

([14]) 2019. gadā nepilni 10 % Bulgārijā, Čehijā un Rumānijā, vairāk nekā 45 % Luksemburgā.

(19) Lai stiprinātu dalībvalstu uzticēšanos pārējo dalībvalstu krimināltiesību sistēmām un tādējādi uzlabotu krimināllietās pieņemtu nolēmumu savstarpēju atzīšanu, jau ir pieņemti seši pasākumi par procesuālajām tiesībām kriminālprocesā, proti, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2010/64/ES ([15]), 2012/13/ES ([16]), 2013/48/ES ([17]), (ES) 2016/343 ([18]), (ES) 2016/800 ([19]) un (ES) 2016/1919 ([20]), kā arī Komisijas 2013. gada 27. novembra Ieteikums par procesuālajām garantijām neaizsargātām personām, kas ir aizdomās turētās vai apsūdzētās personas kriminālprocesā ([21]). Šo pasākumu mērķis ir panākt, ka tiek ievērotas aizdomās turēto un apsūdzēto procesuālās tiesības kriminālprocesā, t. sk. gadījumos, kad tiek piemērots pirmstiesas apcietinājums. Šim nolūkam minētajās direktīvās ir ietvertas īpašas procesuālās garantijas aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem, kuriem ir atņemta brīvība. Direktīvā (ES) 2016/800 ir ietverti īpaši noteikumi par bērnu pirmstiesas apcietinājuma nosacījumiem, kuru mērķis ir aizsargāt to bērnu labklājību, uz kuriem attiecas šāds piespiedu līdzeklis. Vēl ir jāpapildina šajās direktīvās un 2013. gada ieteikumā iekļautie procesuālo tiesību standarti, turklāt Direktīvas (ES) 2016/800 gadījumā arī atbilstošie standarti par ieslodzījuma materiālajiem apstākļiem bērniem, kuriem piemēro pirmstiesas apcietinājumu.

(20) Komisijas mērķis ir konsolidēt un izmantot šos minimālos standartus, kas noteikti Eiropas Padomē, kā arī Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā. Tādēļ nolūkā īstenot starp dalībvalstīm tiesu iestāžu sadarbību krimināllietās, ir jāsniedz pārskats par izraudzītajiem minimālajiem standartiem attiecībā uz to aizdomās turēto un apsūdzēto procesuālajām tiesībām, kuriem piemēro pirmstiesas apcietinājumu, un apcietinājuma materiālajiem apstākļiem galvenajās prioritārajās jomās.

(21) Attiecībā uz to aizdomās turēto un apsūdzēto procesuālajām tiesībām, kuriem piemēro pirmstiesas apcietinājumu, šajā ieteikumā sniegtajiem norādījumiem būtu jāietver galvenie standarti attiecībā uz pirmstiesas apcietinājuma izmantošanu kā galējo līdzekli un apcietinājumam alternatīviem pasākumiem, pirmstiesas apcietinājuma pamats, prasības tiesu iestāžu lēmumu pieņemšanai, pirmstiesas apcietinājuma periodiska pārskatīšana, aizdomās turēto vai apsūdzēto uzklausīšana, lai pieņemtu lēmumus par pirmstiesas apcietinājumu, efektīvi tiesiskās aizsardzības līdzekļi, tiesības uz pārsūdzību, pirmstiesas apcietinājuma ilgums un pirmstiesas apcietinājumā pavadītā laika ieskaitīšana galīgajā sodā.

(22) Attiecībā uz apcietinājuma materiālajiem apstākļiem būtu jāsniedz norādījumi par galvenajiem standartiem attiecībā uz izmitināšanu, apcietināto izvietošanu, higiēnas un sanitārajiem apstākļiem, ēdināšanu, apcietinājuma režīmiem attiecībā uz fiziskajām un citām aktivitātēm ārpus kameras, darbu un izglītību, veselības aprūpi, vardarbības un sliktas izturēšanās novēršanu, saskarsmi ar ārpasauli, tiesiskās palīdzības pieejamību, pieprasījumu un sūdzību procedūrām, kā arī pārbaudi un uzraudzību. Turklāt būtu jāsniedz norādījumi par to personu tiesību aizsardzību, kuras pēc brīvības atņemšanas nonāk īpaši neaizsargātā situācijā, piemēram, sievietes, bērni, personas ar invaliditāti vai smagiem veselības traucējumiem, *LGBTIQ* un ārvalstnieki, kā arī par radikalizācijas novēršanu cietumos.

([15]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/64/ES (2010. gada 20. oktobris) par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā (OV L 280, 26.10.2010., 1. lpp.).

([16]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/13/ES (2012. gada 22. maijs) par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā (OV L 142, 1.6.2012., 1. lpp.).

([17]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/48/ES (2013. gada 22. oktobris) par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm (OV L 294, 6.11.2013., 1. lpp.).

([18]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/343 (2016. gada 9. marts) par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā (OV L 65, 11.3.2016., 1. lpp.).

([19]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/800 (2016. gada 11. maijs) par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā (OV L 132, 21.5.2016., 1. lpp.).

([20]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā (OV L 297, 4.11.2016., 1. lpp.).

([21]) OV C 378, 24.12.2013., 8. lpp.

(23) Pirmstiesas apcietinājums vienmēr būtu jāizmanto kā galējais līdzeklis, pamatojoties uz katra gadījuma izvērtējumu. Vajadzētu būt pieejamam pēc iespējas plašākam klāstam pasākumu, kas ir mazāk ierobežojoši un kalpo kā apcietinājumam alternatīvi pasākumi (alternatīvi pasākumi), un tie būtu jāpiemēro, kad vien iespējams. Dalībvalstīm būtu arī jānodrošina, ka lēmumi par pirmstiesas apcietinājumu nav diskriminējoši un netiek automātiski piemēroti aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem, pamatojoties uz noteiktām pazīmēm, piemēram, ārvalstu valstspiederību.

(24) Ārkārtīgi svarīgi ir atbilstoši apcietinājuma materiālie apstākļi, lai aizsargātu to personu tiesības un cieņu, kurām ir atņemta brīvība, un lai nepārkāptu spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas attieksmes vai sodīšanas (sliktas izturēšanās) aizliegumu.

(25) Lai nodrošinātu pienācīgus aizturēšanas standartus, dalībvalstīm saskaņā ar Eiropas Komitejas spīdzināšanas novēršanai (*CPT*) ieteikumiem un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru būtu jānodrošina katram ieslodzītajam minimālais personīgās dzīves telpas apjoms.

(26) Ja personām tiek atņemta brīvība, tās ir īpaši neaizsargātas pret vardarbību un sliktu izturēšanos, kā arī sociālo izolāciju. Lai nodrošinātu šo personu drošību un atbalstītu to sociālo reintegrāciju, apcietināto izvietošanā un nošķiršanā būtu jāņem vērā atšķirības apcietinājuma režīmos, kā arī nepieciešamība pasargāt no vardarbības īpaši neaizsargātā situācijā esošos apcietinātos.

(27) Apcietinājuma režīmiem nevajadzētu pārmērīgi ierobežot apcietināto pārvietošanās brīvību ieslodzījuma vietā un piekļuvi fiziskajām aktivitātēm, ārtelpām, jēgpilnām nodarbēm un sociālajai mijiedarbībai, lai apcietinātie varētu saglabāt fizisko un garīgo veselību un lai veicinātu viņu sociālo reintegrāciju.

(28) Apcietinājumā izdarītos noziegumos cietušajiem bieži vien ir ierobežota tiesu iestāžu pieejamība, neskatoties uz valstu pienākumu nodrošināt efektīvus tiesiskās aizsardzības līdzekļus gadījumos, kad ir pārkāptas šo personu tiesības. Saskaņā ar ES stratēģijas par cietušo tiesībām (2020.–2025. gads) mērķiem dalībvalstīm ir ieteicams nodrošināt efektīvus tiesiskās aizsardzības līdzekļus apcietināto tiesību pārkāpumu gadījumos, kā arī aizsardzības un atbalsta pasākumus. Tiesiskajai palīdzībai un pieprasījumu un sūdzību iesniegšanas mehānismiem vajadzētu būt viegli pieejamiem, konfidenciāliem un efektīviem.

(29) Dalībvalstīm būtu jāņem vērā konkrētu apcietināto grupu īpašās vajadzības, t. sk. sieviešu, bērnu, vecāka gadagājuma cilvēku, personu ar invaliditāti vai smagiem veselības traucējumiem, *LGBTIQ*, personu ar rases vai etnisko piederību minoritātei un ārvalstnieku vajadzības, un tas būtu jādara, pieņemot visus lēmumus, kas attiecas uz viņu apcietināšanu. It īpaši, ja tiek apcietināti bērni, vienmēr pirmkārt ir jāņem vērā bērna intereses.

(30) Attiecībā uz terorisma un vardarbīga ekstrēmisma nodarījumu izdarītājiem dalībvalstīm būtu jāveic efektīvi pasākumi, lai novērstu radikalizāciju cietumos un īstenotu rehabilitācijas un reintegrācijas stratēģijas, ņemot vērā risku, ko rada terorisma un vardarbīga ekstrēmisma nodarījumu izdarītāji vai nodarījumu izdarītāji, kuri radikalizējušies ieslodzījuma laikā, un to, ka vairāki no šiem nodarījumu izdarītājiem tiks atbrīvoti īsā laika posmā.

(31) Šajā ieteikumā ir sniegts tikai pārskats par atsevišķiem standartiem, un tam būtu jāseko, ņemot vērā un neskarot Eiropas Padomes standartos sniegtos detalizētākos norādījumus, kā arī Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru. Tas neskar spēkā esošos Savienības tiesību aktus un to turpmāko attīstību. Tas neskar arī Savienības tiesību aktu autoritatīvu interpretāciju, ko varētu sniegt Eiropas Savienības Tiesa.

(32) Šim ieteikumam būtu arī jāatvieglo Eiropas apcietināšanas orderu izpilde saskaņā ar Pamatlēmumu 2002/584/TI, kā arī spriedumu atzīšana un sodu izpilde saskaņā ar Padomes Pamatlēmumu 2008/909/TI ([22]) par savstarpējas atzīšanas principa piemērošanu attiecībā uz spriedumiem, ar kuriem piespriesti brīvības atņemšanas sodi vai ar brīvības atņemšanu saistīti pasākumi.

([22]) Padomes Pamatlēmums 2008/909/TI (2008. gada 27. novembris) par savstarpējas atzīšanas principa piemērošanu attiecībā uz spriedumiem, ar kuriem piespriesti brīvības atņemšanas sodi vai ar brīvības atņemšanu saistīti pasākumi (OV L 327, 5.12.2008., 27. lpp.).

(33) Šis ieteikums atbilst Eiropas Savienības Pamattiesību hartā atzītajām pamattiesībām, kā arī veicina šīs pamattiesības. Ieteikuma mērķis it īpaši ir veicināt to, ka tiek respektēta cilvēka cieņa, ievērotas tiesības uz brīvību, tiesības uz ģimenes dzīvi, bērna tiesības, tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu, kā arī nevainīguma prezumpcija un tiesības uz aizstāvību.

(34) Ieteikumā minētās atsauces uz atbilstošiem pasākumiem, lai personām ar invaliditāti nodrošinātu tiesu iestāžu efektīvu pieejamību, būtu jāsaprot, ņemot vērā tiesības un pienākumus saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām, kuras līgumslēdzējas puses ir Eiropas Savienība un visas tās dalībvalstis. Turklāt gadījumā, ja personām ar invaliditāti kriminālprocesā tiek atņemta brīvība, tām tāpat kā citām personām vajadzētu būt tiesībām uz garantijām saskaņā ar starptautiskajām cilvēktiesībām un pret tām būtu jāizturas atbilstoši mērķiem un principiem, kas minēti Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām, tostarp nodrošinot saprātīgu pielāgojumu īpašām vajadzībām un nodrošinot piekļūstamību,

IR PIEŅĒMUSI ŠO IETEIKUMU.

IETEIKUMA MĒRĶIS

(1) Šajā ieteikumā ir izklāstīti norādījumi par to, kā dalībvalstīm veikt efektīvus, atbilstošus un samērīgus pasākumus, lai kriminālprocesā stiprinātu visu to aizdomās turēto un apsūdzēto tiesības, kuriem ir atņemta brīvība, gan attiecībā uz to personu procesuālajām tiesībām, kurām piemēro pirmstiesas apcietinājumu, gan uz ieslodzījuma materiālajiem apstākļiem, lai nodrošinātu, ka pret personām, kurām piemēro brīvības atņemšanu, izturētos ar cieņu un ievērotu viņu pamattiesības, kā arī brīvības atņemšanas soda mēru izmantotu tikai kā galējo līdzekli.

(2) Ieteikumā ir konsolidēti standarti, kas izveidoti saskaņā ar valstu, Savienības un starptautiskajā līmenī spēkā esošo politiku un kas attiecas uz to personu tiesībām, kurām ir atņemta brīvība kriminālprocesa rezultātā; tas ir ļoti svarīgs faktors saistībā ar dalībvalstu tiesu iestāžu sadarbību krimināllietās.

(3) Dalībvalstis var paplašināt šajā ieteikumā izklāstītos norādījumus, lai nodrošinātu augstāku aizsardzības līmeni. Šādam augstākam aizsardzības līmenim nebūtu jārada šķēršļi tiesu nolēmumu savstarpējai atzīšanai, kuras veicināšanai šie norādījumi ir paredzēti. Aizsardzības līmenis nekad nedrīkstētu būt zemāks par standartiem, kas noteikti Hartā vai ECTK, kā tas interpretēts Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā.

DEFINĪCIJAS

(4) Saskaņā ar šo ieteikumu "pirmstiesas apcietinājums" būtu jāsaprot kā kriminālprocesā aizdomās turētā vai apsūdzētā apcietinājuma laikposms, ko pirms notiesāšanas nosaka tiesu iestāde. Šajā jēdzienā nevajadzētu ietvert sākotnējo brīvības atņemšanu, ko veic policijas vai tiesībaizsardzības darbinieks (vai jebkura cita persona, kas ir pilnvarota rīkoties), lai nopratinātu vai apcietinātu aizdomās turēto vai apsūdzēto, līdz tiek pieņemts lēmums par pirmstiesas apcietinājumu.

(5) Saskaņā ar šo ieteikumu "alternatīvi pasākumi" būtu jāsaprot kā mazāk ierobežojoši pasākumi, kas kalpo kā alternatīva apcietinājumam.

(6) Saskaņā ar šo ieteikumu "apcietinātais" ir jāsaprot kā persona, kurai ir atņemta brīvība pirmstiesas apcietinājumā, un notiesātā persona, kura izcieš ieslodzījumu. "Ieslodzījuma vieta" ir jāsaprot kā jebkurš cietums vai cita iestāde apcietināto turēšanai, kā noteikts šajā ieteikumā.

(7) Saskaņā ar šo ieteikumu "bērns" ir jāsaprot kā persona līdz 18 gadu vecumam.

(8) Saskaņā ar šo ieteikumu "jaunietis" ir jāsaprot kā persona vecumā no 18 gadiem līdz 21 gadam.

(9) Saskaņā ar šo ieteikumu jēdziens "personas ar invaliditāti" ir jāsaprot tā, kā noteikts Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 1. pantā, iekļaujot tās personas, kurām ir ilgstoši fiziski, garīgi, intelektuāli vai maņu traucējumi, kas mijiedarbībā ar dažādiem šķēršļiem var apgrūtināt to pilnvērtīgu un efektīvu līdzdalību sabiedrības dzīvē vienlīdzīgi ar citiem.

VISPĀRĪGIE PRINCIPI

(10) Dalībvalstīm pirmstiesas apcietinājums būtu jāizmanto tikai kā galējais līdzeklis. Priekšroka būtu jādod apcietinājumam alternatīviem pasākumiem, it īpaši tad, ja par pārkāpumu var sodīt vien ar īstermiņa brīvības atņemšanu vai ja noziedzīga nodarījuma izdarītājs ir bērns.

(11) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka pret apcietinātajiem izturas ar cieņu un saskaņā ar pienākumu ievērot attiecīgās cilvēktiesības, t. sk. nepārkāpjot spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības (attieksmes) vai sodīšanas aizliegumu, kā noteikts Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. pantā un Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 4. pantā.

(12) Dalībvalstis tiek mudinātas pārvaldīt apcietināšanu tā, lai veicinātu apcietināto sociālo reintegrāciju ar mērķi novērst recidīvu.

(13) Dalībvalstīm šis ieteikums būtu jāpiemēro neatkarīgi no jebkāda veida atšķirībām, piemēram, rases vai etniskās izcelsmes, ādas krāsas, dzimuma, vecuma, invaliditātes, seksuālās orientācijas, valodas, reliģiskās pārliecības, politiskajiem vai citiem uzskatiem, nacionālās vai sociālās izcelsmes, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai cita statusa.

MINIMĀLIE STANDARTI ATTIECĪBĀ UZ TO AIZDOMĀS TURĒTO UN APSŪDZĒTO PROCESUĀLAJĀM TIESĪBĀM, KURIEM PIEMĒRO PIRMSTIESAS APCIETINĀJUMU

Pirmstiesas apcietinājums kā galējais līdzeklis un apcietinājumam alternatīvi pasākumi

(14) Dalībvalstīm būtu jāpiemēro pirmstiesas apcietinājums tikai tad, ja tas ir absolūti nepieciešams un ja to izmanto kā galējo līdzekli, pienācīgi ņemot vērā katra atsevišķa gadījuma īpašos apstākļus. Šim nolūkam dalībvalstīm pēc iespējas būtu jāpiemēro alternatīvi pasākumi.

(15) Dalībvalstīm būtu jāpieņem prezumpcija par labu atbrīvošanai. Dalībvalstīm būtu jāpieprasa, lai kompetentās valsts iestādes uzņemtos pienākumu pierādīt nepieciešamību piemērot personai pirmstiesas apcietinājumu.

(16) Lai pirmstiesas apcietinājums netiktu izmantots neatbilstoši, dalībvalstīm vajadzētu būt pieejamam pēc iespējas plašākam alternatīvo pasākumu klāstam, piemēram, tādiem alternatīviem pasākumiem, kas minēti Padomes Pamatlēmumā 2009/829/TI ([23]), ar ko savstarpējas atzīšanas principu piemēro lēmumiem par uzraudzības pasākumiem kā alternatīvu pirmstiesas apcietinājumam.

(17) Pasākumi cita starpā varētu būt šādi: a) apņemšanās pēc vajadzības ierasties tiesu iestādēs, neiejaukties tiesvedībā un neveikt noteiktas darbības, t. sk. tādas, kas saistītas ar profesionālu darbību vai noteiktu ieņemamo amatu; b) prasība katru dienu vai periodiski ziņot tiesu iestādei, policijai vai citai iestādei; c) prasība piekrist uzraudzībai, ko veic tiesu iestādes iecelta aģentūra; d) prasība pakļauties elektroniskajai uzraudzībai; e) prasība dzīvot noteiktā adresē ar

([23]) Padomes Pamatlēmums 2009/829/TI (2009. gada 23. oktobris), ar ko savstarpējas atzīšanas principu piemēro lēmumiem par uzraudzības pasākumiem kā alternatīvu pirmstiesas apcietinājumam (OV L 294, 11.11.2009., 20. lpp.).

nosacījumu par stundu skaitu, kas tur jāpavada, vai bez šāda nosacījuma; f) prasība bez atļaujas nepamest noteiktas vietas vai apgabalus vai nedoties uz tiem; g) prasība bez atļaujas netikties ar noteiktām personām; h) prasība nodot iestādei pasi vai citus identifikācijas dokumentus; i) prasība iesniegt vai nodrošināt finanšu vai cita veida garantijas līdz tiesas procesam.

(18) Turklāt dalībvalstīm būtu jāpieprasa, ka gadījumos, kad atbrīvošanai ir noteikts finansiāls galvojums, summai jābūt proporcionālai aizdomās turētā vai apsūdzētā līdzekļiem.

Pamatotas aizdomas un pamats pirmstiesas apcietinājumam

(19) Dalībvalstīm būtu jāpiemēro pirmstiesas apcietinājums tikai tad, ja ir pamatotas aizdomas, ka aizdomās turētais ir izdarījis konkrēto noziedzīgo nodarījumu, ko konstatē, rūpīgi izvērtējot katru gadījumu atsevišķi, un būtu jāaprobežojas tikai ar šādu juridisko pamatu pirmstiesas apcietinājumam: a) ja ir bēgšanas iespējamība jeb risks; b) ja ir atkārtota noziedzīga nodarījuma risks; c) ja ir risks, ka aizdomās turētais vai apsūdzētais var iejaukties tiesvedībā; d) ja ir sabiedriskās kārtības apdraudējuma risks.

(20) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka riska noteikšanas pamatā vienmēr ir konkrētie lietas apstākļi, taču īpaši jāņem vērā šādi apstākļi: a) iespējamā noziedzīgā nodarījuma veids un smagums; b) sods, kas varētu tikt piemērots notiesāšanas gadījumā; c) aizdomās turētā vecums, veselības stāvoklis, raksturs, iepriekšējā sodāmība, personiskie un sociālie apstākļi un jo īpaši šīs personas saiknes ar sabiedrību; d) aizdomās turētā uzvedība, it īpaši iepriekšējo kriminālprocesu gaitā uzlikto iespējamo pienākumu izpildes rādītājs. Ja aizdomās turētais nav tās valsts pilsonis, kurā ir izdarīts iespējamais noziedzīgais nodarījums, vai arī aizdomās turētajam nav citas saistības ar šo valsti, ar šo faktu vien nepietiek, lai secinātu, ka pastāv bēgšanas risks.

(21) Dalībvalstis tiek mudinātas piemērot pirmstiesas apcietinājumu tikai tajos gadījumos, ja minimālais brīvības atņemšanas sods par noziedzīgu nodarījumu ir viens gads.

Pamatojums lēmumiem par pirmstiesas apcietinājumu

(22) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka katrs tiesu iestādes lēmums piemērot pirmstiesas apcietinājumu, pagarināt šādu pirmstiesas apcietinājumu vai piemērot alternatīvus pasākumus ir samērīgs un pienācīgi pamatots un attiecas uz aizdomās turētā vai apsūdzētā īpašajiem apstākļiem, kas pamato tā apcietinājumu. Attiecīgajai personai būtu jāsaņem lēmuma kopija, kurā jānorāda arī iemesli, kāpēc pirmstiesas apcietinājumam alternatīvi pasākumi netiek uzskatīti par piemērotiem.

Pirmstiesas apcietinājuma periodiska pārskatīšana

(23) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka tiesu iestāde periodiski pārskata tā pamata derīgumu, kura dēļ aizdomās turētais vai apsūdzētais tiek turēts pirmstiesas apcietinājumā. Tiklīdz vairs nav pamata personas aizturēšanai, dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka aizdomās turētais vai apsūdzētais tiek atbrīvots bez nepamatotas kavēšanās.

(24) Dalībvalstīm būtu jāatļauj periodiski pārskatīt lēmumus par pirmstiesas apcietinājumu pēc atbildētāja pieprasījuma vai tiesu iestādes ierosmes.

(25) Dalībvalstīm principā būtu jāierobežo intervāls starp pārskatīšanas reizēm, kam nevajadzētu pārsniegt vienu mēnesi, izņemot gadījumus, kad aizdomās turētajam vai apsūdzētajam ir tiesības jebkurā laikā iesniegt pieteikumu par atbrīvošanu un saņemt lēmumu par šo pieteikumu bez nepamatotas kavēšanās.

Aizdomās turētā vai apsūdzētā uzklausīšana

(26) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka aizdomās turētais vai apsūdzētais tiek uzklausīts vai nu personīgi, vai arī ar juridiskā pārstāvja starpniecību, izmantojot abu pušu uzklausīšanas principu, pirms kompetentā tiesu iestāde pieņem lēmumu par pirmstiesas apcietinājumu. Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka lēmumi par pirmstiesas apcietinājumu tiek pieņemti bez nepamatotas kavēšanās.

(27) Dalībvalstīm būtu jāaizstāv aizdomās turētā vai apsūdzētā tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā. Dalībvalstīm it īpaši būtu jānodrošina, ka lietas, kurās ir piemērots pirmstiesas apcietinājums, izskata steidzami un ar pienācīgu rūpību.

Efektīvi tiesiskās aizsardzības līdzekļi un tiesības uz pārsūdzību

(28) Dalībvalstīm būtu jāgarantē, ka aizdomās turētie vai apsūdzētie, kuriem ir atņemta brīvība, var vērsties kompetentajā tiesā, lai tā pārskatītu šo personu aizturēšanas likumību un vajadzības gadījumā izdotu rīkojumu par atbrīvošanu.

(29) Dalībvalstīm būtu jāpiešķir aizdomās turētajiem vai apsūdzētajiem, uz kuriem attiecas lēmums par pirmstiesas apcietinājumu, tiesības pārsūdzēt šādu lēmumu un attiecīgi jāinformē par šādu tiesību esamību brīdī, kad pieņemts lēmums.

Pirmstiesas apcietinājuma ilgums

(30) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka pirmstiesas apcietinājuma ilgums nepārsniedz sodu, ko var piemērot par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu, un ka tas nav nesamērīgs ar to.

(31) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka piespriestā pirmstiesas apcietinājuma ilgums nav pretrunā aizturētā tiesībām tikt tiesātam saprātīgā termiņā.

(32) Dalībvalstīm būtu jānosaka par prioritārām lietas, kurās tiek tiesātas personas, kam piemēro pirmstiesas apcietinājumu.

Pirmstiesas apcietinājumā pavadītā laika ieskaitīšana galīgajā sodā

(33) Dalībvalstīm vēlāk piespriestā ieslodzījuma ilgumā būtu jāieskaita visi pirmstiesas apcietinājuma laika periodi pirms notiesāšanas, arī tajos gadījumos, ja ir izmantoti alternatīvi pasākumi.

MINIMĀLIE STANDARTI ATTIECĪBĀ UZ IESLODZĪJUMA MATERIĀLAJIEM APSTĀKĻIEM

Izmitināšana

(34) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka vienvietīgajās kamerās platība uz vienu apcietināto ir vismaz 6 m^2 un daudzvietīgajās kamerās – vismaz 4 m^2. Dalībvalstīm būtu jāgarantē, ka katram apcietinātajam pieejamās personiskās telpas absolūtais minimums, t. sk. daudzvietīgajā kamerā, ir līdzvērtīgs vismaz 3 m^2 platībai uz vienu apcietināto. Ja apcietinātajam pieejamās personiskās telpas platība ir mazāka par 3 m^2, pastāv pamatotas aizdomas par ECTK 3. panta pārkāpumu. Pieejamās telpas aprēķinos jāiekļauj platība, ko aizņem mēbeles, bet ne platība, ko aizņem sanitārās telpas.

(35) Vēlams, ka dalībvalstis nodrošina, ka izņēmuma gadījumos, kad platība uz vienu apcietināto ir mazāka par absolūto minimumu jeb 3 m^2, šie apstākļi ir īslaicīgi, neregulāri un nenozīmīgi, kā arī apcietinātajam tiek nodrošināta pietiekama pārvietošanās brīvība un piemērotas aktivitātesārpus kameras. Turklāt vēlams, ka dalībvalstis nodrošina, ka šādos gadījumos vispārējie ieslodzījuma apstākļi iestādē ir piemēroti un ka attiecīgās personas apcietinājuma apstākļos nav citu atbildību pastiprinošu faktoru, piemēram, citu nepilnību minimālajās strukturālajās prasībās attiecībā uz kamerām vai sanitārajām telpām.

(36) Dalībvalstīm būtu jāgarantē, ka apcietinātajiem kamerās ir pieejams dabiskais apgaismojums un svaigs gaiss.

Izvietošana

(37) Dalībvalstis tiek mudinātas nodrošināt, un, ja runa ir par bērniem, tām būtu jānodrošina, ka aizturētās personas iespēju robežās tiek izvietotas ieslodzījuma vietās, kas atrodas tuvu viņu mājām, vai citās vietās, kas ir piemērotas viņu sociālās rehabilitācijas mērķim.

(38) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka pirmstiesas apcietinātie tiek turēti atsevišķi no notiesātajiem. Sievietes būtu jātur atsevišķi no vīriešiem. Bērnus nedrīkstētu turēt kopā ar pieaugušajiem, ja vien tas nav bērna interesēs.

(39) Ja apcietinātais bērns sasniedz 18 gadu vecumu un ja noteiktos gadījumos jaunietis vēl nav sasniedzis 21 gada vecumu, dalībvalstīm būtu jānodrošina iespēja turpināt minēto personu turēt atsevišķi no citiem apcietinātajiem pieaugušajiem, ja tas ir pamatoti, ņemot vērā attiecīgās personas apstākļus, ar noteikumu, ka tas nav pretrunā to bērnu interesēm, kuri ir aizturēti kopā ar minēto personu.

Higiēnas un sanitārie apstākļi

(40) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka sanitārās telpas ir vienmēr pieejamas un sniedz apcietinātajiem pietiekamu privātumu, t. sk. daudzvietīgajās kamerās tās ir faktiski strukturāli nodalītas no dzīves telpas.

(41) Vēlams, ka dalībvalstis nosaka efektīvus pasākumus, lai saglabātu labus higiēnas standartus, izmantojot dezinfekciju un fumigāciju. Turklāt dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka apcietinātajiem ir pieejami nepieciešamie higiēnas līdzekļi, tostarp dvieļi, un kamerās jābūt pieejamam siltam tekošam ūdenim.

(42) Dalībvalstīm būtu jānodrošina visi apcietinātie ar piemērotu tīru apģērbu un gultasveļu, kā arī ar iekārtām un līdzekļiem to mazgāšanai.

Ēdināšana

(43) Dalībvalstīm būtu jānodrošina ēdiens pietiekamā daudzumā un kvalitātē, lai apmierinātu apcietināto uztura vajadzības, kā arī ēdiens ir jāgatavo un jāpasniedz higiēniskos apstākļos. Turklāt dalībvalstīm būtu jāgarantē, ka apcietinātajiem vienmēr ir pieejams tīrs dzeramais ūdens.

(44) Dalībvalstīm būtu jānodrošina apcietinātajiem pilnvērtīgs uzturs, kurā ņemts vērā personas vecums, invaliditāte, veselības stāvoklis, fiziskais stāvoklis, reliģiskā pārliecība, kultūra un darba raksturs.

Laiks, kas pavadīts ārpus kameras un ārtelpās

(45) Dalībvalstīm būtu jāļauj apcietinātajiem vingrot brīvā dabā vismaz vienu stundu dienā un jānodrošina šim nolūkam plašas un piemērotas telpas un aprīkojums.

(46) Dalībvalstīm būtu jāļauj apcietinātajiem pavadīt saprātīgu laiku ārpus kamerām, lai iesaistītos darbā, izglītībā un atpūtas pasākumos, ciktāl nepieciešams cilvēku un sociālās mijiedarbības atbilstoša līmeņa nodrošināšanai. Lai novērstu spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas attieksmes vai soda aizlieguma pārkāpumu, dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka visi šā noteikuma izņēmumi attiecībā uz īpašiem drošības režīmiem un pasākumiem, tostarp ieslodzījums vieninieka kamerā, ir nepieciešami un samērīgi.

Apcietināto nodarbināšana un izglītošana nolūkā veicināt sociālo reintegrāciju

(47) Dalībvalstīm būtu jāiegulda līdzekļi apcietināto sociālajā rehabilitācijā, ņemot vērā individuālās vajadzības. Šajā nolūkā dalībvalstīm būtu jācenšas nodrošināt lietderīgu atalgotu darbu. Lai veicinātu apcietinātā veiksmīgu reintegrāciju sabiedrībā un darba tirgū, dalībvalstīm būtu jādod priekšroka darbam, kas ietver arodmācības.

(48) Lai palīdzētu apcietinātajiem sagatavoties dzīvei brīvībā un veicinātu viņu reintegrāciju sabiedrībā, dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka visiem apcietinātajiem ir pieejamas drošas, iekļaujošas un pieejamas izglītības programmas (tostarp tālmācība), kas atbilst individuālajām vajadzībām, vienlaikus ņemot vērā katras personas vēlmes.

Veselības aprūpe

(49) Dalībvalstīm būtu jāgarantē apcietinātajiem savlaicīgi pieejama medicīniskā palīdzība, t. sk. psiholoģiskā palīdzība, kas ir nepieciešama, lai saglabātu fizisko un garīgo veselību. Šajā nolūkā dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka veselības aprūpe ieslodzījuma vietās atbilst tiem pašiem standartiem, ko nodrošina valsts veselības aprūpes sistēma, t. sk. attiecībā uz psihiatrisko ārstēšanu.

(50) Vēlams, ka dalībvalstis nodrošina regulāru medicīnisko uzraudzību, un tām jāveicina vakcinācijas un veselības skrīninga programmas, tostarp saistībā ar pārnēsājamām slimībām (HIV, B un C hepatīta vīruss, tuberkuloze un seksuāli transmisīvās slimības) un nepārnēsājamām slimībām (it īpaši vēža skrīnings), kam seko diagnoze un vajadzības gadījumā – ārstēšana. Veselības izglītības programmas var palīdzēt uzlabot skrīninga rādītājus un veselībpratību. Dalībvalstīm it īpaši būtu jānodrošina, ka īpaša uzmanība tiek veltīta to apcietināto ārstēšanai, kuri cieš no narkomānijas, infekcijas slimību profilaksei un aprūpei, garīgajai veselībai un pašnāvību novēršanai.

(51) Vēlams, ka dalībvalstis nosaka pienākumu bez nepamatotas kavēšanās veikt medicīnisko pārbaudi gan tad, kad ir sācies brīvības atņemšanas periods, gan arī ikreiz pēc pārsūtīšanas uz citu iestādi.

Vardarbības un sliktas izturēšanās novēršana

(52) Dalībvalstīm būtu jāveic visi saprātīgie pasākumi, lai garantētu apcietināto drošību un novērstu jebkāda veida spīdzināšanu vai sliktu izturēšanos. Dalībvalstīm it īpaši būtu jāveic visi saprātīgie pasākumi, lai nepieļautu pret apcietinātajiem vērstu vardarbību vai sliktu izturēšanos no ieslodzījuma vietas darbinieku puses un nodrošinātu, ka pret ieslodzītajiem izturas ar cieņu. Dalībvalstīm būtu arī jānosaka pienākums ieslodzījuma vietas darbiniekiem un visām kompetentajām iestādēm aizsargāt apcietinātos pret vardarbību un sliktu izturēšanos no pārējo apcietināto puses.

(53) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka šā rūpības pienākuma izpilde un visa veida spēka pielietošana no darbinieku puses ieslodzījuma vietā tiek uzraudzīta.

Saskarsme ar ārpasauli

(54) Dalībvalstīm būtu jāļauj apcietinātajiem tikties ar ģimenes locekļiem un citiem apmeklētājiem, piemēram, juridiskajiem pārstāvjiem, sociālajiem darbiniekiem un ārstniecības personām. Dalībvalstīm būtu arī jāļauj apcietinātajiem brīvi sazināties ar minētajām personām ar vēstuļu starpniecību un iespēju robežās arī pa tālruni vai citiem sakaru līdzekļiem, tostarp personām ar invaliditāti izmantot alternatīvus sakaru līdzekļus.

(55) Dalībvalstīm būtu jānodrošina piemērotas telpas ģimeņu apmeklējumiem bērniem piemērotos apstākļos, kas atbilst drošības prasībām, bet vienlaikus ir mazāk traumējoši bērniem. Šādu ģimenes apmeklējumu nolūks ir regulāra un jēgpilna saskarsme starp ģimenes locekļiem.

(56) Dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja nodrošināt saziņu, izmantojot digitālos līdzekļus, piemēram, videozvanus, lai apcietinātie cita starpā varētu sazināties ar ģimeni, pieteikties darbā, apmeklēt apmācības kursus vai meklēt mājokli, gatavojoties atbrīvošanai.

(57) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka gadījumos, kad apcietinātajiem izņēmuma kārtā ir aizliegts sazināties ar ārpasauli, šāds ierobežojums ir absolūti nepieciešams un samērīgs, kā arī to nepiemēro ilgstoši.

Tiesiskā palīdzība

(58) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka apcietinātajiem ir reāla iespēja izmantot tiesības uz advokāta palīdzību.

(59) Dalībvalstīm būtu jāievēro apcietināto un viņu juridisko konsultantu tikšanos un cita veida saziņas, t. sk. juridiskās sarakstes, konfidencialitāte.

(60) Dalībvalstīm būtu jānodrošina apcietinātajiem piekļuve dokumentiem, kas attiecas uz viņu tiesvedību, vai jāļauj tos paturēt.

Pieprasījumi un sūdzības

(61) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka visiem apcietinātajiem ir skaidri izklāstīti noteikumi, kas ir spēkā konkrētajā ieslodzījuma vietā.

(62) Dalībvalstīm būtu jāsekmē reāla piekļuve procedūrai, ar kuru apcietinātie varētu oficiāli apstrīdēt dzīves apstākļus apcietinājumā. Dalībvalstīm it īpaši būtu jānodrošina apcietinātajiem iespēja brīvi iesniegt konfidenciālus pieprasījumus un sūdzības par izturēšanos pret viņiem, izmantojot gan iekšējos, gan ārējos sūdzību iesniegšanas mehānismus.

(63) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka apcietināto sūdzības nekavējoties un rūpīgi izskata neatkarīga iestāde vai tribunāls, kas ir pilnvarots noteikt palīdzības pasākumus, it īpaši nolūkā izbeigt pārkāpumus saistībā ar spīdzināšanu un necilvēcīgu vai pazemojošu attieksmi.

Īpaši pasākumi attiecībā uz sievietēm un meitenēm

(64) Dalībvalstīm, pieņemot lēmumus, kas ietekmē visus apcietinājuma aspektus, būtu jāņem vērā sieviešu un meiteņu īpašās fiziskās, profesionālās, sociālās un psiholoģiskās vajadzības, kā arī sanitārās un veselības aprūpes prasības.

(65) Dalībvalstīm būtu jāļauj apcietinātajām dzemdēt slimnīcā ārpus ieslodzījuma vietas. Ja bērns tomēr piedzimst ieslodzījuma vietā, dalībvalstīm būtu jānodrošina viss nepieciešamais atbalsts un telpas, lai saglabātu saikni starp māti un bērnu un nodrošinātu abu fizisko un garīgo labklājību, tostarp atbilstošu pirmsdzemdību un pēcdzemdību veselības aprūpi.

(66) Dalībvalstīm būtu jāļauj apcietinātajām ieslodzījuma vietā turēt savus mazgadīgos bērnus pie sevis, ciktāl tas atbilst bērna interesēm. Vēlams, ka dalībvalstis nodrošina īpašus izmitināšanas apstākļus un veic visus bērniem piemērotos pasākumus, lai parūpētos par šādu bērnu veselību un labklājību visā soda izpildes laikā.

Īpaši pasākumi attiecībā uz ārvalstniekiem

(67) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka ārvalstniekiem un citiem apcietinātajiem ar īpašām valodas vajadzībām, kuriem ir atņemta brīvība, ir saprātīga piekļuve profesionāliem mutiskās tulkošanas pakalpojumiem un rakstisko materiālu tulkojumiem tādā valodā, ko viņi saprot.

(68) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka ārvalstniekus bez nepamatotas kavēšanās informē par viņu tiesībām sazināties ar savas valstspiederības valsts diplomātisko vai konsulāro dienestu un sniedz viņiem saprātīgas iespējas sazināties.

(69) Dalībvalstīm būtu jāsniedz informācija par pieejamo tiesisko palīdzību.

(70) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka ārvalstniekus informē par to, ka viņi drīkst pieprasīt soda izpildi vai pirmstiesas uzraudzības pasākumus pārcelt uz savu valstspiederības vai pastāvīgās dzīvesvietas valsti, piemēram, saskaņā ar Pamatlēmumu 2008/909/TI un Pamatlēmumu 2009/829/TI.

Īpaši pasākumi attiecībā uz bērniem un jauniešiem

(71) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka primāri tiek ņemtas vērā bērna intereses visos jautājumos, kas saistīti ar viņa apcietināšanu, un ka tiek ņemtas vērā bērna īpašās tiesības un vajadzības, pieņemot lēmumus, kas ietekmē visus bērna apcietināšanas aspektus.

(72) Attiecībā uz bērniem dalībvalstīm būtu jāizveido piemērots daudzdisciplīnu apcietinājuma režīms, ar kuru nodrošināt un saglabāt viņu veselību un fizisko, garīgo un emocionālo attīstību, tiesības uz izglītību un apmācību, tiesību uz ģimenes dzīvi efektīvu un regulāru īstenošanu, kā arī tādu programmu pieejamību, kas veicina bērnu reintegrāciju sabiedrībā.

(73) Pieņemot jebkādus disciplināros mērus, t. sk. ieslodzījumu vienīnieka kamerā, savaldīšanu vai spēka pielietošanu, ir jāievēro absolūtas nepieciešamības un samērīguma jeb proporcionalitātes principi.

(74) Vajadzības gadījumā dalībvalstis tiek mudinātas piemērot nepilngadīgo apcietinājuma režīmu noziedzīgu nodarījumu izdarītājiem, kuri nav sasnieguši 21 gada vecumu.

Īpaši pasākumi personām ar invaliditāti vai smagiem veselības traucējumiem

(75) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka personas ar invaliditāti vai citas personas ar smagiem veselības traucējumiem saņem savām īpašajām vajadzībām atbilstošu aprūpi, kas ir pielīdzināma valsts veselības aprūpes sistēmas sniegtajai aprūpei. Dalībvalstīm it īpaši būtu jānodrošina, lai personas, kurām diagnosticēti ar garīgo veselību saistīti veselības traucējumi, saņemtu specializētu profesionālu aprūpi – vajadzības gadījumā specializētās iestādēs vai ieslodzījuma vietā īpaši šim nolūkam paredzētās nodaļās, nodrošinot medicīnisko uzraudzību, un ka apcietinātajiem, kuri gatavojas atbrīvošanai no apcietinājuma, nepieciešamības gadījumā tiek nodrošināta veselības aprūpes nepārtrauktība.

(76) Dalībvalstīm būtu īpaši jārūpējas, lai apcietinātajiem ar invaliditāti vai smagiem veselības traucējumiem būtu pieejami viņu vajadzībām atbilstoši ieslodzījuma materiālie apstākļi un apcietinājuma režīmi. Šeit būtu jāiekļauj arī atbilstošu aktivitāšu nodrošināšana minētajiem apcietinātajiem.

Īpaši pasākumi nolūkā aizsargāt citus apcietinātos ar īpašām vajadzībām vai neaizsargātā situācijā esošos apcietinātos

(77) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka ieslodzījuma vietās vēl vairāk nepasliktinās personu marginalizācija seksuālās orientācijas, rases vai etniskās izcelsmes, reliģiskās pārliecības vai citu iemeslu dēļ.

(78) Dalībvalstīm būtu jāveic visi saprātīgie pasākumi, lai novērstu vardarbību vai cita veida sliktu izturēšanos, piemēram, fizisku, garīgu vai seksuālu vardarbību, pret personām seksuālās orientācijas, rases vai etniskās izcelsmes, reliģiskās pārliecības vai citu iemeslu dēļ no ieslodzījuma vietas darbinieku vai citu apcietināto puses. Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka tiek piemēroti īpaši aizsardzības pasākumi, ja pastāv šādas vardarbības vai sliktas izturēšanās risks.

Pārbaude un uzraudzība

(79) Dalībvalstīm būtu jāsekmē regulāras pārbaudes, kuras veic neatkarīga iestāde, lai novērtētu, vai ieslodzījuma vietas tiek pārvaldītas saskaņā ar valsts un starptautisko tiesību aktu prasībām. Dalībvalstīm it īpaši būtu jānodrošina netraucēta piekļuve Komitejai spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai un valsts preventīvo mehānismu tīklam.

(80) Dalībvalstīm būtu jānodrošina piekļuve ieslodzījuma vietām valstu parlamentu deputātiem, un tās tiek mudinātas nodrošināt līdzīgu piekļuvi Eiropas Parlamenta deputātiem.

(81) Dalībvalstīm būtu arī jāapsver iespēja organizēt tiesnešiem, prokuroriem un advokātiem regulāras vizītes ieslodzījuma vietās un citos apcietinājuma centros, tās iekļaujot viņu tiesiskajā apmācībā.

Īpaši pasākumi radikalizācijas novēršanai cietumos

(82) Dalībvalstis tiek mudinātas veikt sākotnējo riska novērtējumu, lai noteiktu piemērotu apcietinājuma režīmu apcietinātajiem, kuri tiek turēti aizdomās vai ir notiesāti par terorisma un vardarbīga ekstrēmisma nodarījumiem.

(83) Pamatojoties uz riska novērtējumu, šos apcietinātos varētu vai nu turēt kopā atsevišķā teroristu spārnā, vai arī izvietot starp pārējiem ieslodzītajiem. Pēdējā gadījumā dalībvalstīm būtu jānovērš šādu personu tieša saskarsme ar tādiem apcietinātajiem, kuri apcietinājumā atrodas īpaši neaizsargātā situācijā.

(84) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka cietuma administrācija regulāri veic turpmākus riska novērtējumus (apcietināšanas sākumā, apcietināšanas laikā un pirms to apcietināto atbrīvošanas, kuri tiek turēti aizdomās vai ir notiesāti par terorisma un vardarbīga ekstrēmisma nodarījumiem).

(85) Dalībvalstis tiek mudinātas nodrošināt visiem darbiniekiem vispārējās izpratnes apmācību un specializētajam personālam apmācību, radikalizācijas pazīmju atpazīšanai agrīnā stadijā. Dalībvalstīm būtu arī jāapsver iespēja nodrošināt atbilstošu skaitu labi apmācītu cietuma kapelānu, kas pārstāv dažādas reliģijas.

(86) Dalībvalstīm būtu jāīsteno pasākumi, kas paredz rehabilitācijas, deradikalizācijas un saikņu vājināšanas programmas cietumos, lai sagatavotu apcietinātos atbrīvošanai no apcietinājuma, kā arī programmas pēc atbrīvošanas, lai veicinātu to apcietināto reintegrāciju, kuri notiesāti par terorisma un vardarbīga ekstrēmisma nodarījumiem.

UZRAUDZĪBA

(87) Dalībvalstīm būtu jāinformē Komisija par turpmākajiem pasākumiem saistībā ar šo ieteikumu 18 mēnešu laikā pēc tā pieņemšanas. Pamatojoties uz šo informāciju, Komisijai būtu jāuzrauga un jānovērtē dalībvalstu veiktie pasākumi un jāiesniedz ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei 24 mēnešu laikā pēc ieteikuma pieņemšanas.

Briselē, 2022. gada 8. decembrī

Komisijas vārdā –
Komisijas loceklis
Didier REYNDERS